

Ks. Robert KANTOR

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II

## OBOWIĄZKI PROBOSZCZA ZAWARTE W POSTANOWIENIACH I SYNODU DIECEZJI TARNOWSKIEJ Z 1928 ROKU

Diecezja tarnowska została utworzona w 1786 r. z bardzo rozległego terenu diecezji krakowskiej. Nie zdążono tu jednak odprawić synodu diecezjalnego. Stąd pierwszy synod diecezji tarnowskiej odprawił dopiero biskup Leon Wałęga w dniach 21–23 sierpnia 1928 r. Było to – jak można sobie wyobrazić – bardzo ważne wydarzenie w życiu diecezji. Synod ten podsumował i utrwalił całą dotychczasową tradycję pastoralną diecezji, liczącej wtedy już 142 lata. Poza tym, synod dostosował prawne struktury diecezji do wymogów nowego *Kodeksu prawa kanonicznego* z 1917 r. Był to więc niejako pas transmisyjny, który normy kodeksowe przeniósł do konkretnych uwarunkowań diecezji tarnowskiej. Do tych struktur diecezjalnych, jakimi zajął się synod, należały także obowiązki proboszcza.

### OBOWIĄZKI PROBOSZCZA W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO Z 1917 R.

Pierwsze wzmianki dotyczące ustanawiania proboszczów pochodzą z początku IX w. Wspominają one wyraźnie o udziale wiernych w tym akcie<sup>1</sup>. W przypadkach kościoła ufundowanego przez osobę prywatną, osobie tej przysługiwało prawo przedstawiania biskupowi kandydata, którego biskup powinien zatwierdzić, jeśli spełniał wymagania prawne<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Por. *Synod Rzymski z 826 r.*, [w:] Mansi, XVI, kol. 1003.

<sup>2</sup> Pierwszą wzmiankę w prawie powszechnym na temat mianowania proboszcza znajdujemy w postanowieniach soboru laterańskiego I (1123 r.). Zarządzono wtedy, że w kościołach diecezjalnych biskupi ustanawiają prezbiterów, którzy są wobec nich odpowiedzialni za duszpasterstwo oraz za wszystko, co podlega władzy biskupa. Sobór laterański III

*Kodeks prawa kanonicznego z 1917 r.* nie zamieścił pełnej definicji proboszcza, ale podał ogólne określenie tego stanowiska:

Proboszczem jest kapłan lub osoba moralna, którym parafia została nadana jako tytuł z obowiązkiem sprawowania duszpasterstwa w zależności od Ordynariusza miejsca<sup>3</sup>.

W powyższej definicji podkreślono obowiązek pracy duszpasterskiej. W ujęciu ówczesnego prawa była ona rozumiana jako wypełnianie posługi nauczania i uświęcania. Kodeks z 1917 r. mówił w zasadzie tylko o proboszczu terytorialnym, co było związane z pojęciem parafii terytorialnej<sup>4</sup>.

### **Inspiracje zawarte w odezwie Piusa X do duchowieństwa katolickiego z 4 sierpnia 1908 r.**

Ojciec Święty Pius X 4 sierpnia 1908 r. opublikował odezwę do duchowieństwa katolickiego. Celem owej odezwy jest – jak stwierdza papież – „żeby duchowieństwo posiadało te wszystkie przymioty, których wymaga jego powołanie”<sup>5</sup> Na początku Pius X zachęca wszystkich kapłanów do prowadzenia świątobliwego życia:

Ktokolwiek bowiem dostępuje kapłaństwa, dostępuje go nie dla siebie tylko, ale dla innych. [...] Chrystus porównał kapłanów ze solą i ze światłem, dla określenia celu ich działalności. Światłem więc świata, solą ziemi jest kapłan. [...] Nie będzie mógł być solą ziemi kapłan, który nie dąży do świętości; sól bowiem zepsuta i skażona nie jest przydatna do zachowania niczego; gdzie zaś nie ma świętości, tam musi być zepsucie<sup>6</sup>.

(1179 r.) ustalił wiek 25 lat wymagany dla kandydata na stanowisko proboszcza. Sobór lionński II (1274 r.) przypominając zarządzenie o wieku, domagał się, by kandydat posiadał święcenia kapłańskie. Z kolei sobór trydencki wyraził wielką troskę o to, by parafie otrzymywały odpowiednich duszpasterzy. W związku z tym wprowadzono egzaminy proboszczowskie. Więcej na temat synodów diecezjalnych można przeczytać w: J. I. Arrieta, *Organos de participación y corresponsabilidad en la Iglesia diocesana* „Ius canonicum” 68:1994, s. 553–598; J. Dyduch, *Synod diecezjalny – narzędziem odnowy Kościoła partykularnego*, „Prawo Kanoniczne” 40:1997, s. 23–36; R. Kantor, *Stanowisko prawne biskupa diecezjalnego na synodzie diecezjalnym* „Studia Catholica Podoliae” 3:2004, s. 489–498; T. Rozkrut, *Synod diecezjalny w Kościele*, Tarnów 2002.

<sup>3</sup> „Parochus est sacerdos vel persona moralis cui paroecia collata est in titulum cum cura animarum sub Ordinarii loci auctoritate exercenda” (kan. 451 § 1 KPK z 1917).

<sup>4</sup> Na tworzenie parafii personalnej wymagane było zezwolenie apostolskie. Por. Kan. 216 § 4 KPK z 1917.

<sup>5</sup> Pius X, *Odezwa do duchowieństwa katolickiego z 4.08.1908 r.*, 1 [w:] ASS 41:1908, s. 561–573.

<sup>6</sup> Tamże, 2.

W dalszej kolejności Ojciec Święty poucza, że kapłan ma zastępować Chrystusa i w Jego duchu spełniać powierzone poprzez Niego posłannictwo<sup>7</sup> Pius X konkretyzuje, na czym miałyby polegać świętość w wykonywaniu zleconych zadań. Przede wszystkim chodzi o wstrzeźliwość, którą ewangelia nazywa zaparciem się siebie. To w niej tkwi siła i owoc pracy kapłańskiej. Drugim ważnym elementem jest modlitwa kapłana.

Często musimy ubolewać nad tym, że niejeden modli się raczej ze zwyczaju, niż z gorącości ducha; taki odmawia brewiarz nieuważnie, albo od czasu do czasu wpłata w swe zajęcia krótkie modlitwy, a potem już nie poświęca żadnej części dnia na rozmowę z Bogiem i na pobożne ku niebu westchnienia. [...] Powinniśmy wzywać miłosierdzia Bożego i modlić się do Chrystusa utajonego w przedziwnym sakramencie.

Innym elementem, który prowadzi do świętości kapłańskiej jest – zdaniem Piusa X – rozmyślanie i czytanie duchowe. Rozmyślanie jest źródłem rady i cnoty potrzebnej do dobrego kierownictwa dusz, które należy do spraw najtrudniejszych ze wszystkich. Zaś czytanie duchowe przypomina kapłanom obowiązki i przepisy prawowitej karności:

obudzają głosy niebieskie, przytłumione w duszy; karcą gnuśność postanowień, zakłócają spokój zwodniczy; wytykają mniej dobre a ukrywające się przywiązania; odsłaniają niebezpieczeństwa, grożące często nieostrożnym. To wszystko zaś czynią one z milczącą życzliwością tak, że okazują się najlepszymi naszymi przyjaciółmi. One bowiem trzymają się zawsze naszego boku, ilekroć tego pragniemy i w każdej godzinie są gotowe w potrzebach naszych nam pomóc<sup>8</sup>.

W numerze 13 odezwy do duchowieństwa Ojciec Święty przestrzega przed złymi przykładami, które narażają cnotę kapłańską na niebezpieczeństwo. Chodzi tu przede wszystkim o zaniedbywanie sakramentu pokuty<sup>9</sup> oraz zaniechanie modlitwy, czytań pobożnych. Spośród środków

<sup>7</sup> Papież odwołuje się w tym miejscu do napomnienia duchowieństwa, jakie wygłosił św. Karol Boromeusz: „Gdybyśmy pamiętali, najmilsi bracia, jak wielkim i czcigodnym jest, co Pan Bóg włożył w ręce nasze, jakże potężny wpływ wywierałaby na nas ta myśl, zachęcając nas do prowadzenia życia godnego duchownych! Czegoż nie złożył w ręce moje Bóg, kiedy złożył własnego Syna jednorodzonego, współwiecznego i równego sobie? W ręce moje złożył wszystkie moje skarby, sakramenta i łaski; złożył dusze, od których nie ma on nic droższego, które więcej umiłował niż siebie. [...] Jakże więc mógłbym do tego stopnia okazać się niewdzięcznym za taką łaskawość i miłość, żebym miał grzeszyć przeciwko Niemu? Żebym cześć Jego znieważał?” (tamże, 3).

<sup>8</sup> Tamże, 11.

<sup>9</sup> „Gorzko trzeba płakać, iż zdarza się nierzadko, że człowiek, który innych odstrasza od grzechów piorunami słowa Bożego, nie lęka się wcale o siebie i grzęźnie w występkach; że ten, który zachęca gorąco innych, aby nie lenili się zmywać plam duchowych w Sakramencie Pokuty, sam czyni to tak leniwie, ociągając się nieraz całymi tygodniami” (tamże, 13).

do zachowania ducha powołania papież wymienia zasadniczo ćwiczenia duchowe. Nie mniej pożytku dla duszy przynoszą też rekolekcje kilkogodzinne, odprawiane co miesiąc prywatnie lub wspólnotowo.

Z przyjemnością widzimy, że zwyczaj ten wprowadzono już w wielu miejscach, że sprzyjają mu także Biskupi i że nawet przewodniczą takiemu zgromadzeniu<sup>10</sup>

## Wyłączne kodeksowe prawa proboszcza

Proboszczowi na mocy otrzymanego urzędu przysługują szczególne uprawnienia duchowe lub doczesne. Wśród tych pierwszych należy wyróżnić funkcje kapłańskie i proboszczowskie. Funkcje kapłańskie są to czynności, które proboszcz ma obowiązek wypełniać, ale które może także wykonywać każdy inny kapłan<sup>11</sup> Funkcjami proboszczowskimi są zaś te czynności, jakich można żądać tylko od proboszcza i które tylko on ma prawo i obowiązek spełniać w obrębie swej parafii. Czynnościami tymi są: uroczyste udzielanie chrztu świętego (kan. 738, 739); publiczne, uroczyste niesienie Najświętszego Sakramentu do chorych w obrębie parafii (kan. 847, 848); zanoszenie Komunii świętej chorym, przebywającym w domu zakonnym, szpitalu; publiczne lub prywatne zanoszenie chorym wiatyku (kan. 850, 938 § 2); głoszenie zapowiedzi przed święceniami (kan. 998) lub przed małżeństwem (kan. 1022); asystowanie przy zawieraniu małżeństw oraz udzielanie nowożeńcom uroczystego błogosławieństwa (kan. 1101); odprawianie pogrzebów według przepisów prawa (kan. 1216); święcenie domów według miejscowego zwyczaju; święcenie wody chrzcielnej w Wielką Sobotę i w Wigilię Zielonych Świąt; publiczne prowadzenie procesji poza kościołem<sup>12</sup>

## Kodeksowe obowiązki proboszcza

Z urzędu duszpasterskiego proboszcza wynikają następujące obowiązki:

– Wyznanie wiary. Musi je złożyć proboszcz osobiście wobec miejscowego ordynariusza lub jego delegata.

<sup>10</sup> Tamże, 14.

<sup>11</sup> Do takich czynności zaliczyć należy uroczystą Mszę Świętą, kazanie, katechizację, Komunię świętą, spowiedź, poświęcenie świec, palm, popiołu itp.

<sup>12</sup> Por. kan. 462 KPK z 1917.

– Obowiązek rezydencji. Proboszcz powinien mieszkać w domu parafialnym blisko kościoła. Proboszczowi wolno oddalić się z parafii co roku na dwa miesiące, i to bądź bez przerwy, bądź w odstępach<sup>13</sup> Jeśli jego nieobecność ma trwać ponad tydzień, to prócz ważnej przyczyny musi mieć pisemne pozwolenie ordynariusza oraz zostawić zastępcę, który musi być zatwierdzony przez ordynariusza. W przypadku krótszej nieobecności proboszcz nie potrzebuje pozwolenia ordynariusza, ma jednak obowiązek zaradzić potrzebom wiernych, zlecając parafię jakiemuś kapłanowi.

– Msza Święta za parafian. Proboszcz powinien odprawić Mszę Świętą za parafian w dniu przez prawo oznaczonym. Powinien ją odprawić osobiście, a w razie ważnej przeszkody, np. choroby, przez kogoś innego, a gdyby i to się nie udało, to jak najprędzej w innym dniu osobiście lub przez kogoś innego<sup>14</sup> Proboszcz powinien ją odprawić w kościele parafialnym, chyba że okoliczności wymagają lub skłaniają go do odprawienia gdzie indziej.

– Odprawianie nabożeństw. Należy zaliczyć do nich: uroczyste nieszpory w niedzielę i święta, poświęcenie świec, popiołu i palm, nabożeństwa wielkotygodniowe, procesje.

– Udzielanie wiernym sakramentów ilekroć prawnie o to proszą.

– Znać swoje owieczki, błędzących roztropnie poprawiać, ubogich i nieszczęśliwych otaczać ojcowską miłością, a największe staranie mieć o katolickie wychowanie dzieci. Powinien upominać wiernych, by uczęszczali do kościoła parafialnego na nabożeństwa i kazania<sup>15</sup>

– Pilnym staraniem i wylaną miłością proboszcz powinien otaczać chorych swej parafii, przede wszystkim jednak bliskich śmierci, udzielając im sakramentów świętych i polecając ich dusze Bogu<sup>16</sup>

– Proboszcz ma pilnie czuwać, by w jego parafii nie nauczano niczego przeciwko wierze i dobremu obyczajom, zwłaszcza w szkołach publicznych lub prywatnych. Powinien też popierać i zakładać dzieła miłosierdzia, rozkrzewiania wiary i pobożności<sup>17</sup>

– Proboszcz powinien prowadzić następujące księgi parafialne: ochrzczonych, bierzmowanych, małżeństw, zmarłych, księga (kartoteka) stanu dusz. Wszystkie te księgi tak ma prowadzić i pilnie ich strzec, jak każe zwyczaj lub jak zleci własny ordynariusz<sup>18</sup>

<sup>13</sup> Por. kan. 465 § 2–3 KPK z 1917.

<sup>14</sup> Por. kan. 339 § 4 KPK z 1917.

<sup>15</sup> Por. kan. 467 KPK z 1917.

<sup>16</sup> Por. kan. 468 KPK z 1917.

<sup>17</sup> Por. kan. 469 KPK z 1917.

<sup>18</sup> Por. kan. 470 § 1 KPK z 1917.

– Każdy proboszcz powinien posiadać archiwum parafialne, w którym należy przechowywać wspomniane księgi wraz z pismami biskupa oraz innym dokumentami. Proboszcz powinien czuwać, by księgi lub dokumenty nie dostały się do rąk obcych<sup>19</sup>

– Proboszcz jest świadkiem kwalifikowanym w tych sprawach, które są związane z jego urzędem, dlatego ma prawo i obowiązek posiadać własną pieczęć, by nią opatrywać urzędowe pisma przez siebie lub w jego imieniu sporządzone<sup>20</sup>.

### ZADANIA PROBOSZCZOWSKIE ZAWARTE W STATUTACH SYNODALNYCH BISKUPA LEONA WAŁĘGI

Zanim omówmy szczegółowe zadania nałożone na proboszczów przez I Synod Diecezji Tarnowskiej, właściwe wydaje się najpierw spojrzenie na cel synodów diecezjalnych oraz na linię programową, jaką wyznaczył bp Leon Wałęga w swoim przemówieniu na rozpoczęcie synodu, a które to przemówienie w dużej mierze odnosiło się do modelu kapłaństwa, a pośrednio też i proboszcza.

#### **Synod diecezjalny – krótki rys historyczny i jego zadania**

Kościół posiada różne sposoby i możliwości oddziaływania na Lud Boży. Za jeden z najskuteczniejszych sposobów takiego oddziaływania uznał Kościół wspólnotowe narady, dyskusje, przedsięwzięcia. Już apostołowie odczuwali potrzebę, by naradzić się wspólnie i kolegalnie powziąć pewne postanowienia. Gdy Kościół odzyskał zewnętrzną swobodę, po edykcie mediolańskim (313 r.) biskupi nawiązali do tradycji apostołowskiej i zaczęli wspólnotowo poszukiwać środków zaradczych dla udoskonalania i oczyszczania Kościoła. Także w kościołach partykularnych zrodził się spontanicznie ruch wspólnotowych działań. Od III w. zebrania synodalne biskupów zwane synodami prowincjalnymi są już regułą w całym Kościele.

Koncepcja zespołowego kierowania sprawami kościelnymi zeszła z forum krajowego także na płaszczyznę diecezjalną. Pierwszym znanym w dziejach synodem diecezjalnym był synod zwołany w Rzymie przez papieża Syrycjusza około 387 r. Od tego czasu odbywają się sy-

<sup>19</sup> Por. kan. 383 KPK z 1917.

<sup>20</sup> Por. kan. 470 § 4 KPK z 1917.

nody diecezjalne we wszystkich krajach katolickich. W pewnych okresach były to jakby kursy duszpasterskie duchowieństwa diecezjalnego, odbywane w uroczystej formie pod przewodnictwem biskupa, na których wydawano postanowienia, statuty, instrukcje dotyczące bieżących spraw religijno-moralnych. Sobór lateraneński IV (1215 r.) nakazał odbywać synody w każdej diecezji jeden raz w roku. W praktyce od XVII r. synody odbywały się znacznie rzadziej. *Kodeks prawa kanonicznego* z 1917 r. nakazywał je odbywać co 10 lat<sup>21</sup>

Sam termin „synod” jest pochodzenia greckiego i oznacza wszelkie przedsięwzięcia lub działanie wspólnotowe<sup>22</sup>. *Kodeks prawa kanonicznego* z 1917 r. mówi, że zadaniem synodu diecezjalnego jest

przedsiewziąć te sprawy, które odnoszą się do partykularnych konieczności lub pożytków zarówno duchowieństwa, jak i ludu wiernego diecezji<sup>23</sup>

Ustawodawca zaznaczył tu wyraźnie, że tylko te sprawy winny być zadaniem, celem synodu. Jest to wskazówka metodologiczna, by synod nie stawiał sobie zbyt rozległych zadań, lecz by się ściśle trzymał tego, co „konieczne lub pożyteczne”.

Synod diecezjalny powinien odnowić duchowe oblicze diecezji.

Ponieważ zaś boski element Kościoła nie może podlegać zmianom i nie potrzebuje odnowy, gdyż jest sam z siebie doskonały, synod ma przeprowadzić odnowę [...] w łonie elementu ludzkiego. Takiej roli i ambicji synodu towarzyszy zapewne i daje skuteczność sam Ożywiciel Kościoła – Duch Święty<sup>24</sup>

## **Model kapłana (proboszcza) przedstawiony w przemówieniu inauguracyjnym biskupa Leona Wałęgi**

Od Synodu zacznie się nowy okres historii diecezji. Od Synodu zależeć będzie, jaką koleją potoczy się dalsze życie religijne w diecezji. [...] Dlatego to Biskupi razem z Synodem łączą jakby pewien rodzaj rekolekcji dla duchowieństwa i swojemi przemowami pragną w kapłanach odnowić i odświeżyć ducha kapłańskiego<sup>25</sup>

<sup>21</sup> Por. kan. 356 § 1 KPK z 1917.

<sup>22</sup> Odpowiednikiem słowa „synod” w języku łacińskim jest wyraz *concilium*. W Polsce przyjął się wyraz „synod”, jeśli chodzi o partykularne zebrania, np. synod diecezjalny, metropolitalny, plenarny.

<sup>23</sup> Kan. 356 § 1 KPK z 1917.

<sup>24</sup> J. Dudziak, *Synod diecezjalny i jego rola w kościele partykularnym* „Currenda” 5–9:1982, s. 118.

<sup>25</sup> Leon Wałęga, *Mowa przy otwarciu Synodu*, [w:] *I Synod diecezji tarnowskiej*, Tarnów 1928, s. 22–23.

Takie słowa bp Leon Wałęga wypowiedział przy otwarciu pierwszego synodu tarnowskiego. Pasterz tarnowski zwrócił też uwagę, że ludzie współcześni szukają nowych dróg, nowych idei. Wśród nich przeważa ideał kapłaństwa Chrystusowego i słyszy się nierzadko, że czasy dzisiejsze wymagają innych kapłanów, nowoczesnych, którzy orientowaliby się w nowych prądach i szukali nowych dróg do prowadzenia ludzkości.

Z kapłana – mówi biskup tarnowski – sługi Bożego, ministra Sakramentów świętych i przewodnika do świętości i do nieba, radziby uczynić działacza społecznego i taki nowy typ kapłana – działacza radziby narzucić Seminarium, by im takich kapłanów chowało. Ja dotychczas nie widzę potrzeby takiego nowego typu, w ogóle nie wierzę w możliwość nowego ideału kapłańskiego, różnego od tego, jaki zostawił Chrystus Pan i jaki przyświecał Kościołowi od początku. [...] To prawda, że czasy dzisiejsze stawiają nowe wymagania kapłanowi, że jego praca musi być przystosowana do nowych warunków. Zmieniają się tylko warunki pracy kapłańskiej<sup>26</sup>.

Biskup Wałęga zwraca też uwagę, że tradycja przedstawia nam kapłana jako męża modlitwy, apostołstwa i ofiary. Wszystkie te trzy znamiona składają się na ideał kapłana. Kapłan to najpierw mąż modlitwy. Jako sługa i minister Boży ma składać hołd i cześć Bogu. Jako pośrednik między Bogiem a wiernymi ma w imieniu ludu i w jego zastępstwie oddawać cześć Panu Bogu, przedstawiać Mu potrzeby ludu, wypraszać łaski. Biskup zwraca uwagę, że pospieszne odmawianie brewiarza z nałogowym roztargnieniem jest lekceważeniem Pana Boga. W dalszej części przemówienia biskup tarnowski mówi o dwóch typach kapłanów:

Jedni przygnębieni, zde gustowani, usposobieni pesymistycznie, niezadowoleni, ciągle narzekający i szemrzący. Drudzy pogodni, a nawet weseli, optymiści pomimo wszystko. A przecież jedni i drudzy dźwigają to samo jarzmo, tych samych doświadczają zmartwień i niepowodzeń, te same znoszą krzyże. Skądże ta różnica? Otóż jedni umieją sobie radzić we wszystkich ciężkich przejściach, gorąco się modlą, z Panem Bogiem dzielą się swoimi kłopotami. Przeciwnie, kapłan oziębły wiezie ciężki żywot i pełen utrapień. Pozbawiony pociech duchowych, tęskni do tych, które mu są zabronione<sup>27</sup>.

<sup>26</sup> Tamże, s. 23–24. Biskup sufragan Edward Komar w kazaniu na rozpoczęcie Synodu stwierdził: „Kiedy mowa o nas i o narodzie, nasuwa mi się jedna uwaga. Coś się zepsuło w stosunku narodu do duchowieństwa. Dowodzą tego zwłaszcza wypadki ostatnich lat. Społeczeństwo zostawia nas na uboczu, przestaje się liczyć z nami. Dziś już i robotnik, i lud prosty, jakby się odsuwał od nas, nie ufał. Lud, społeczeństwo w dzisiejszych czasach, w dzisiejszych swoich potrzebach, przeżyciach, wątpliwościach, domaga się od nas czegoś więcej, niż my dajemy. Swoim życiem codziennym w stosunku do społeczeństwa sami zdradzamy wady czasów dzisiejszych. Żądajmy od siebie więcej” (tamże, s. 36).

<sup>27</sup> Tamże, s. 25.



Biskup Leon Wałęga w swoim słowie odnosi się też wprost do funkcji proboszcza. Jego zdaniem zdarza się dosyć często typ proboszcza, który także zapomina o tym, że owieczki, które pasie, nie są jego własnością, ale należą do Jezusa Chrystusa. Nie jest ich panem i nie dla siebie je pasie, i nie dla siebie żąda ich posłuchu, miłości, przywiązania, ale dla Pana Boga. Nie owieczki są dla pasterza, ale pasterz dla owieczek, więc ich dobro stoi wyżej niż wygoda lub korzyść proboszcza.

Ciągle jeszcze wśród nas pokutuje typ proboszcza, którego gorliwość trafnie scharakteryzowano jako *zelus amarus*. Niby ma on dobre zamiary, ale posiada ten dar osobliwy, że swoim postępowaniem arbitralnym i cierpkim odstręcza od siebie serca nawet poczciwych parafian. Jego nauki i upomnienia rozgoryczają, zamiast poprawiać. W swoich wymaganiach nie tylko pieniężnych, twardy i nieustępliwy, a gdzie natrafi na chwilowy opór i bunt jest już nieubłagany i żąda zadośćuczynienia, aż do ostatniego szelązka<sup>28</sup>

Na zakończenie pasterz tarnowski wzywa wszystkich kapłanów (proboszczów) do ofiarności, by codziennie składali Bogu ofiarę z samego siebie, rezygnując z miłości własnej, wolności, z uciech świata, z wygod, sławy i majątku<sup>29</sup>

## Przedmiot troski proboszcza w diecezji tarnowskiej

Zgodnie ze statutami synodalnymi proboszcz otrzymuje władzę duszpasterską i wchodzi we wszystkie prawa, obowiązki oraz przywileje proboszcza z chwilą kanonicznego wprowadzenia go w posiadanie parafii. Owego wprowadzenia dokonuje w mieniu ordynariusza właściwy dziekan<sup>30</sup> Synod zachęca, by wprowadzenie w posiadanie parafii przez proboszcza odbywało się z równoczesnym oddaniem majątku i inwentarza kościoła i probostwa w obecności administratora, patrona i komitetu kościelnego. Statuty synodalne wyliczają konkretne obowiązki proboszcza w parafii. Uważna ich analiza pozwoli nam zauważyć w nich echo norm zawartych w *Kodeksie prawa kanonicznego* z 1917 r., a które analizowaliśmy w poprzednich paragrafach, zwłaszcza w: „Wyłączne kodeksowe prawa proboszcza” oraz „Kodeksowe obowiązki proboszcza”

<sup>28</sup> Tamże, s. 28.

<sup>29</sup> Por. tamże.

<sup>30</sup> Por. Statut (dalej: Stat.) 67, 68. Gdyby dziekan był przeszkodzony może w tej czynności zastąpić go jeden z urzędników lub kapłanów dekanatu.

## *Obowiązek wizytacji parafii*

Dla naszych analiz ważny jest tytuł IX synodu: „O ważniejszych obowiązkach proboszczowskich” Najpierw jest tam mowa o wizytacji parafii przez proboszcza.

Aby proboszcz mógł za przykładem Dobrego Pasterza powtórzyć „Ja znam owce moje, i znam mnie moje”, powinien co pewien czas odbyć wizytację całej parafii. Zbliżając się do swych owieczek, poznaje je osobiście lepiej, zbada z bliska warunki życia, spostrzeże prędzej ich braki, wady i potrzeby, da się im także lepiej sam poznać i ośmieli ich do siebie, przez co łatwiej mu będzie niejednen brak usunąć, niejedno zło naprawić i niejednemu na przyszłość zaradzić<sup>31</sup>

Taką wizytację proboszcz powinien odbywać na początku swojego duszpasterzowania, a później co pewien czas odwiedzać wiernych, tak, by w ciągu pięciolecia odwiedził całą parafię. Jest to – jak widzimy – obowiązek proboszcza. Pewien wyjątek w tym względzie stanowi paragraf trzeci, w którym czytamy:

Proboszczowie parafii w Tarnowie, Nowym Sączu i Bochni niech się starają spełnić ten obowiązek w miarę możliwości bądź sami, bądź przez swoich pomocników<sup>32</sup>.

Wizytacja ma charakter czysto duszpasterski. Proboszcz, po wcześniejszym ogłoszeniu z ambony, powinien obejść poszczególne domy, zatrzymując się w nich dłużej, badając stosunki rodzinne, sąsiedzkie i majątkowe. Podczas wizyty powinien także zwrócić uwagę na opuszczonych i zaniedbanych. Wizyta duszpasterska powinna być okazją do udzielenia odpowiednich nauk, rad, pleceń, upomnień. Gdyby istniała taka konieczność, proboszcz powinien pocieszyć strapionych, pogodzić zwaśnionych, sprawdzić księgę stanu rodzin. Na koniec powinien udzielić błogosławieństwa. Nie powinien przyjmować żadnych datków<sup>33</sup> Ową wizytację parafii należy odróżnić od kolędy, która ma charakter ściśle liturgiczny.

Odbywa się co roku w okresie Bożego Narodzenia w stroju liturgicznym: komży, stule, birecie, z krzyżem w ręku, w asyście służby kościelnej, ministrantów, ze śpiewem pieśni kolędowych<sup>34</sup>

<sup>31</sup> Stat. 75.

<sup>32</sup> Stat. 76 § 3.

<sup>33</sup> Por. Stat. 77.

<sup>34</sup> Stat. 78. „W czasie kolędy, do której należy najpierw w kazaniu parafian odpowiednio przygotować, zwróci kolędujący baczniejszą uwagę na dziatwę i młodzież dorastającą, za-

*Odwiedzanie chorych*

Do ważnych zadań proboszcza według I Synodu Diecezji Tarnowskiej należało otoczenie ojcowską opieką chorych parafian i troska o to, by wcześniej „przyjęli ostatnie Sakramenta”. Obowiązkiem proboszcza jest modlitwa za chorych oraz polecenie ich modlitwom wspólnoty parafialnej. Parafianom powinien też przypominać obowiązek bezinteresownego posyłania koni po kapłana do zaopatrzenia chorych. Proboszcz nie powinien przestawać na urzędowym tylko akcie zaopatrzenia chorych, ale powinien odwiedzać ich częściej, zwłaszcza w dłuższej chorobie i opuszczeniu oraz doradzić wezwania lekarza, a w razie potrzeby „sam chętnie wsparcia udzieli i drugich do tego zachęci, ojcom rodziny przypomni obowiązek sporządzania testamentu”<sup>35</sup>

*Opieka nad opuszczonymi, sierotami i starcami*

Nie mniej ważnymi obowiązkami, jakie pierwszy synod tarnowski nakłada na proboszczów, jest troska nad opuszczonymi, sierotami oraz starcami. Synod stwierdza:

W myśl nauki Chrystusa najwznioślejszym obowiązkiem duszpasterza jest szczególniejsza opieka i praca nad tymi, których Opatrzność doświadcza ubóstwem, osieroceniem lub opuszczeniem przez bliźnich<sup>36</sup>

W dalszej części ustawodawca partykularny konkretyzuje osoby, które powinny być objęte troską pasterską proboszcza: sieroty<sup>37</sup>, służba domowa, pastuszkowie, kaleki i starcy, ubodzy i wszyscy zaniedbani i opuszczeni parafianie. Ponadto, proboszcz powinien czuwać, aby istniejące już ochronki, szpitale, przytuliska odpowiadały swemu przeznaczeniu oraz zachęcać do powstawania nowych tego typu ośrodków<sup>38</sup>. Rządca parafii powinien się starać, by ułatwić starcom, kalekom, opusz-

chęci ją do poszanowania i posłuszeństwa względem rodziców i rodzeństwa starszego, pochwali lub upomni wobec wszystkich, zapyta o ważniejsze prawdy katechizmowe. [...] W czasie kolędy nie wolno korzystać z przyjęć gościnnych. Datki z kolędy należą do kolędującego. Będzie chwalebna rzeczą, jeśli kolędujący poświęci część datków na wsparcie najbiedniejszych w parafii lub na potrzeby kościoła” (Stat. 79).

<sup>35</sup> Stat. 80 § 3.

<sup>36</sup> Stat. 82 § 1.

<sup>37</sup> „Pożądaną jest rzeczą organizowanie parafialnych Rad sierocych, których obowiązkiem jest dbać o dobro dusz i ciał sierot, oraz dążyć do budowy parafialnych lub powiatowych sierocińców” (Stat. 84).

<sup>38</sup> Por. Stat. 82 § 2–3.

czonym przystępowanie do sakramentów świętych przynajmniej dwa do trzech razy w roku. Powinien też chętnie spieszyć do miejscowości odległych od kościoła parafialnego, aby na miejscu udzielić im sakramentów „i ku ich pociesze duchowej odprawić Mszę świętą w miejscowej kaplicy, a nawet w domu prywatnym”<sup>39</sup>

### *Opieka nad emigrantami i powołanymi do służby wojskowej*

Generalnie synod bp. Wałęgi nie popiera wychodźstwa wśród parafian, ale gdy w przypadku nędzy lub z innych ważnych względów parafianie będą zmuszeni do wędrówki „w cudze kraje”, proboszcz jako ojciec duchowy parafii powinien przypominać małżonkom, że bez obopólnej zgody rozłączyć się nie mogą, a wszystkich wyjeżdżających zachęcić do modlitwy o łaskę wytrwania oraz do sumiennego spełniania praktyk religijnych. Proboszcz powinien dołożyć wszelkich starań

by wychodźca nie opuszczał rodzinnego kraju bez przyjęcia Sakramentów świętych, a gdy równocześnie większa ilość wyjeżdża, urządzi im przed wyjazdem, o ile to będzie możliwe rekolekcje albo przynajmniej wspólne nabożeństwo, po którym udzieli im na drogę błogosławieństwa Najświętszym Sakramentem i pożegna ciepłym słowem<sup>40</sup>.

Kolejnym obowiązkiem proboszcza jest dopilnowanie, aby każdy wyjeżdżający wziął ze sobą książeczkę do nabożeństwa oraz różaniec. Powinien zachęcić też wyjeżdżających do pisania listów do rodziców i do siebie

sam zaś przyobieca i za obowiązek będzie sobie uważał odpisywać im serdecznie, przy nabożeństwach wspólnych odmówi zawsze z parafianami choćby jedno „Zdrowaś Maryjo” na intencję wychodźców<sup>41</sup>.

Proboszcz powinien sporządzić spis wychodźców ze swej parafii wraz z ich adresami oraz utworzyć komitet pomocy duszpasterskiej dla emigracji, którego celem będzie utrzymywanie kontaktów z wychodźcami przez listy oraz przez przesyłanie im pism katolickich, książek, dobrych gazet<sup>42</sup>. Po powrocie wychodźców z obczyzny, proboszcz powinien otoczyć ich szczególnie serdeczną opieką i powinien się starać uchylić od nich złe wpływy i przyzwyczajenia, jakim mogli ulec<sup>43</sup>

<sup>39</sup> Stat. 83 § 1.

<sup>40</sup> Stat. 85 § 2.

<sup>41</sup> Stat. 85 § 3.

<sup>42</sup> Por. Stat. 85 § 4.

<sup>43</sup> Por. Stat. 85 § 5.

Co do powołanych do służby wojskowej lub z niej wracających należy według przepisów synodalnych zastosować podobne postępowanie jak przy wychodźcach<sup>44</sup>.

### *Opieka nad upośledzonymi*

#### Proboszcz

powinien zwalczać mniemanie wśród społeczeństwa, jakoby kalectwo i upośledzenie było czymś pogardy godnym i nie zasługującym na opiekę, zaznaczając, że piecza nad upośledzonymi to akt miłosierdzia chrześcijańskiego i sprawiedliwości społecznej<sup>45</sup>

Stąd w postępowaniu z upośledzonymi proboszcz powinien okazywać im dużo cierpliwości, życzliwości ojcowskiej, a także, w miarę możliwości, wspierać ich materialnie. W spełnianiu tego trudnego zadania powinien zachęcić do pomocy rodziców, opiekunów, chlebobawców, tercjarzy i bractwa kościelne. Tych natomiast, którzy by całkowicie byli pozbawieni rozumu, powinien polecić opiece bractw kościelnych oraz ludzi dobrej woli<sup>46</sup> I Synod Diecezji Tarnowskiej – w omawianej kwestii – nakłada na proboszczów obowiązek pouczenia parafian o przyczynach kalectwa i upośledzeń, wyjaśniając, że braki płynące z nieznanności higieny są najważniejszym źródłem tych nieszczęść. Jeszcze innym obowiązkiem ciężącym na proboszczach jest walka z analfabetyzmem. To duszpasterze powinni wpływać na rodziców, by ci posyłali dzieci do szkoły oraz organizować kursy dla starszych przy pomocy szkoły lub innych odpowiednich osób<sup>47</sup>

### *Troska o kancelarię parafialną*

Tytuł IX synodu kończą statuty dotyczące kancelarii parafialnej. Na plebanii powinna znajdować się kancelaria<sup>48</sup> Wierni powinni mieć łatwy dostęp do kancelarii parafialnej. Ustawodawca partykularny za-

<sup>44</sup> Por. Stat. 86.

<sup>45</sup> Stat. 87 § 1.

<sup>46</sup> Por. Stat. 88.

<sup>47</sup> Por. Stat. 89.

<sup>48</sup> Przez kancelarię parafialną synod rozumie „osobny pokój, zaopatrzony w stół lub biurko z krzyżem i dwoma lichtarzami na świece, w szafę trwałą i mocną na pomieszczenie aktów i ksiąg, kilka stołków lub ławkę dla czekających” (Stat. 90 § 1).

chęca, by w większych parafiach ustalić czas urzędowania, ogłosić to z ambony i uwidocznic na drzwiach kancelarii. W tym wyznaczonym na urzędowanie czasie proboszcz powinien się starać zawsze być obecny. Co do korespondencji, synod zaleca, by

pisać czytelnie, jasno, rzeczowo a treściwie, unikać skrótów, nieczytelnych podpisów, poruszania w jednym piśmie sprawy różnej treści. Chociaż używanie tytułów dotychczas przyjętych można pomijać, nie wolno zapominać o uprzejmości i szacunku wobec władz. Pilne i należyte utrzymywanie księgi protokołu bieżących czynności kancelarii pomaga do sprawnego i sumiennego wypełniania tego obowiązku proboszczowskiego<sup>49</sup>

Ponadto statuty synodalne zalecają proboszczowi: pilnie prowadzić księgi parafialne; księgi metrykalne, sporządzone z doborowego papieru, należyte oprawione i ponumerowane, prowadzić w języku łacińskim, pisząc czytelnie i poprawnie, trwałym atramentem czarnym, unikając najmniejszych niedokładności i uwzględniając przepisy państwowe. W przypadku wątpliwości proboszcz powinien przedłożyć sprawę kurii. Statuty zalecają ponadto: prowadzenie indeksu imiennego poszczególnych ksiąg metrykalnych; przedkładanie co roku na ręce dziekana odpisu metryk; sporządzenie należytego spisu dusz i rodzin w parafii; troszczenie się o archiwum parafialne, w którym przechowuje się starannie księgi parafialne oraz wszelkie inne akta dokumenty, które dla kościoła i jego historii są potrzebne lub użyteczne<sup>50</sup>

### *Troska o dobre relacje z wikariuszem*

Jak powinny wyglądać relacje proboszcz – wikariusz? Odpowiedzi na to pytanie udziela stat. 71 I Synodu Diecezji Tarnowskiej, w którym czytamy:

Świętość i skuteczność pracy duszpasterskiej wymaga, aby jak najlepszy stosunek wzajemny łączył proboszcza z wikariuszem według słów Boskiego Mistrza *ut sint unum*. Stosunek ten polega na życzliwym przełożeniu ze strony proboszcza, a chętniej i uprzejmiej uległości ze strony wikariusza.

Kolejny statut przedstawia konkretne obowiązki względem wikariusza: proboszcz jest wyłącznym rządcą kościoła i kierownikiem pracy

<sup>49</sup> Stat. 92.

<sup>50</sup> Por. Stat. 93–95.

duszpasterskiej w parafii; czuwa nad postępowaniem wikariusza, udziela mu rad, wskazówek, w razie potrzeby braterskich ostrzeżeń, a nawet upomnień; otacza go życzliwą opieką, zwłaszcza w potrzebie duchowej i materialnej; ma wiedzieć o każdej nieobecności wikariusza w parafii, a w razie potrzeby udziela mu trzydniowego urlopu; zdaje o nim corocznie pisemną relację ordynariuszowi najpóźniej w styczniu następnego roku<sup>51</sup> Natomiast wikariusz ma widzieć w osobie proboszcza swego przełożonego, a zarazem starszego brata i przyjaciela. Stąd też winien się do niego odnosić z należyтым uszanowaniem i uprzejmością. Nie powinien zabiegać o zbytnią popularność w parafii, ani brać udziału w częstych gościnach bez wiedzy lub towarzystwa proboszcza. Nie powinien też źle się wyrażać o proboszczu i o swych przełożonych przed świeckimi. Powinien wreszcie unikać tego wszystkiego, co mogłoby zmniejszyć powagę, naruszyć dobre imię proboszcza<sup>52</sup>

\* \* \*

Konkludując, musimy stwierdzić, iż przedmiotem obrad i uchwał I Synodu Diecezji Tarnowskiej było generalnie uzgodnienie dotychczas obowiązującego prawa diecezjalnego z *Kodeksem prawa kanonicznego* z 1917 r. Spośród 275 statutów synodalnych 28 poświęconych zostało zadaniom proboszcza. Jego głównym obowiązkiem jest „znać swoje owce” oraz mieć świadomość tego, że nie owieczki są dla pasterza, ale pasterz dla owieczek. Na zakończenie synodu bp Wałęga streścił wszystkie statutowe obowiązki proboszcza w słowach:

Jak długo będziecie „solą ziemi”, będziecie leczyć zgniliznę moralną i uchronicie wiernych od zepsucia. Dopiero, gdy w kapłanach przyćmi się światło i sól zwierzeje, nie będzie ratunku<sup>53</sup>

<sup>51</sup> Por. Stat. 72.

<sup>52</sup> Por. Stat. 73. Proboszcz powinien zapewnić wikariuszowi prawo do zdrowego i odpowiedniego mieszkania, a także „do odpowiedniego trzech razowego dziennie wikt na plebanii, za który opłaca proboszczowi 40 złotych miesięcznie. O ile przypadająca nań część dochodów stuły nie wynosi miesięcznie tej kwoty, nic nie dopłaca; do datków ze chrztu i wywodów, kolendy i petyty; do udziału w dochodach stuły” (Stat. 74).

<sup>53</sup> Leon Wałęga, *Przemówienie na zakończenie Synodu*, [w:] *I Synod...*, s. 40.

---

## DEBERES DEL PÁRROCO EN EL I SÍNODO DIOCESANO DE TARNÓW DEL 1928

### Resumen

El I Sínodo diocesano de Tarnów fue celebrado por el obispo Leon Wałęga después del 142 años desde la fundación de la diócesis.

El artículo presenta primero los deberes del párroco que se encuentran en el Código del Derecho Canónico (CIC) del 1917. En la segunda parte el artículo enumera los deberes concretos que contienen los estatutos sinodales. Entre otros se encuentran ahí: deber de visitar su parroquia; cuidado de los enfermos, abandonados, desamparados; deber de cuidado de los emigrantes, minusválidos; deber de preparar adecuadamente el despacho parroquial y archivo parroquial, y por fin el deber de cuidar las relaciones párroco – vicario parroquial.

El I Sínodo diocesano de Tarnów sobre todo acomoda la doctrina canónica – también en la materia de los deberes del párroco – con CIC y la ajusta con la realidad diocesana.